

શિક્ષક

ડૉ.દિપ્તી એન. ત્રિવેદી,

મો 9898491347, E-Mail. drdiptri@gmail.com

આજે વાત કરવી છે સમાજ નિર્માતા શિક્ષકની. શિક્ષક નો પ્રાચીન શબ્દ છે 'ગુરુ'. ગુ= અંધકાર અને રૂ = પ્રકાશ. અંધકારમાંથી પ્રકાશ તરફ લઈ જાય તે ગુરુ. આજે ગુરુને શિક્ષક નામે ઓળખવામાં આવે છે. શિક્ષક શબ્દ સંસ્કૃત ધાતુ 'શિક્ષ' પરથી બન્યો છે. 'શિક્ષ યતિ ઇતિ શિક્ષક' - જે વિદ્યાર્થીઓને શીખવે છે, જ્ઞાન આપે છે તે શિક્ષક, શિક્ષકના અક્ષરને ઓળખીએ તો

શિ = શીલ જેનું આભૂષણ છે, જે ચારિત્ર્યવાન છે, જે શીખવાડે છે તે.

ક્ષ = ક્ષમાનો ગુણધરાવે છે તે. Forgive and Forget ને આત્મસાત કર્યું છે તેવો ઉદાર અને સહનશીલ વીર પુરુષ તે શિક્ષક.

ક = કરુણામૂર્તિ, જેનામાં દયા, અનુકંપા, માનવતા અને જે વાત્સલ્ય મૂર્તિ છે તે.

શિક્ષકમાં પ્રેમ, પ્રસન્નતા અને નિપુણતાના ગુણ હોવા જોઈએ. શિક્ષક માં નીડરતા, પ્રામાણિકતા, શિસ્ત અને સંયમ હોય છે. શિક્ષક જન્મતા નથી, બનતા હોય છે. શિક્ષક સાધારણ વ્યક્તિ નથી. જેનામાં સામાજિક ક્ષાન્તિકરવાની, સમાજમાં પરિવર્તન લાવવાનીતાકાત છે, હિંમત છે, જેનામાં સાદગી સાથે ઉચ્ચ વિચારો- Simple Living High Thinking છે. શિક્ષક હોવું તે ગર્વનીબાબત છે. ઘણા દેશોમાં શિક્ષકને સર્વોચ્ચ સ્થાન આપવામાં આવે છે. શિક્ષક કોર્ટમાં પ્રવેશે તો ન્યાયાધીશ પણ ઊભા થઈ માન આપે છે એવા દેશો પણ છે. ભારતમાં શિક્ષકનું ગૌરવ અને મહત્ત્વ સમજી 'શિક્ષકદિન' મનાવી શિક્ષકની ગરીમા જાળવવામાં આવે છે.

સાચો કે આદર્શ શિક્ષક કોને કહેવાય? જે સતત વાંચે છે, વિચારે છે, મનન કરે છે, જ્ઞાનનો સંચય-અર્પણ કરે છે તે સાચો શિક્ષક. વાંચવું એ શિક્ષકનું પ્રથમ કર્તવ્ય છે. સતત જ્ઞાનની ખોજમાં રહેવું. પણ કમનસીબે આજે તો શિક્ષક માત્ર પાસબુક વાંચે છે, શેરબજારનો અભ્યાસ કરે છે. પુસ્તકાલય માંતો પગ મૂકવો ગમતો નથી. આવા કેટલાક શિક્ષકો શિક્ષકઆલમની ગરિમા ગુમાવે છે. શિક્ષકતો વિદ્યાર્થીનો Role-Model છે. શિક્ષકનું વાણી-વર્તન-ભાષા-રીતભાત-વ્યવહાર પહેરવેશ વગેરે નું વિદ્યાર્થીઓ અનુકરણ કરતાં હોય છે. તેથી શિક્ષકે સાવધાન રહેવું જોઈએ. જેવાં શિક્ષક તેવો સમાજ સર્જતો હોય છે. ઉત્તમ શિક્ષક માટે વર્ગ ઘર છે, વર્ગ સ્વર્ગ છે. વર્ગ માં જતાં અને વિદ્યાર્થીઓને જોતાં જ આનંદ-ભાવ-વિભોર થઈ જાય તે સાચો શિક્ષક. વિદ્યાર્થીઓને જોતાં જ ભણાવવાનો નશો ચઢે તે ખરો શિક્ષક. શિક્ષકવિદ્યાર્થીઓમાં ભેદભાવ કર્યા વગર જેમ સૂર્ય સૌને સમાન પ્રકાશ આપે છે તેમ જ્ઞાન પિરસે છે. સૌથી નબળા વિદ્યાર્થીને-ગરીબ વિદ્યાર્થી ને ધ્યાનમાં રાખી

ભણાવે છે. માત્ર પુસ્તકિયું જ્ઞાન નહીં, ગોખણપટ્ટી વગરનું-સમગ્રલક્ષી દષ્ટિ વિકસે તેવું શિક્ષણ આપે છે. શિક્ષણને કુંઠીત કરવાને બદલે દૂર ક્ષિતીજ સુધી પડેલા જ્ઞાનની તકદર્શાવે- સમજાવે તે સાચો શિક્ષક.

શિક્ષક શિક્ષણ સંસ્થાનો પ્રાણ છે. નૈતિક મૂલ્યોનું જતન કરતા શિક્ષકના નામે શિક્ષણ સંસ્થાઓ પ્રતિષ્ઠા અને નામના મેળવે છે. તેથી શિક્ષકે પોતાના વ્યવસાયનો માન-મરતબો જાળવવો જોઈએ. શિક્ષકે પાન, બીડી, સિગારેટ, જુગાર જેવી કુટુંબોથી દૂર રહેવું જોઈએ. વગર વાંચ્યે વર્ગમાં જવું, વર્ગમાંજવાના સમયે પુસ્તક શોધવાં, વિદ્યાર્થીઓ પર ગુસ્સે થવું વગેરે બાબતોથી દૂર રહેવું જોઈએ. વર્ગમાંવિદ્યાર્થીઓ સ્વર્ગસ્થ બની ન જાય તે જોવું જોઈએ. જ્યારે શિક્ષક હસી શકતો ન હોય, ક્રોધમાં હોય ત્યારે સી.એલ. લઈ લેવી જોઈએ. માત્ર આવક ઉપાર્જનમાં નહિ, પણ જ્ઞાન ઉપાર્જનમાંઆનંદ મળવોજોઈએ. ભણાવવું એ તો કલા છે. જ્ઞાન સાથે ગમ્મત કરાવીહસતાં-હસતાંવિષયને સરળ બનાવીદે તે સાચો શિક્ષક. વિદ્યાર્થી પુસ્તક-પુસ્તકાલયઅનેવર્ગએ જ શિક્ષકનો સમાજ છે.

ડા. રાધાકૃષ્ણણને પોતાનાજન્મ દિવસને શિક્ષકદિન ઉજવવાની ભલામણ કરી તેની ઉપરથીશિક્ષકનું મહત્વ સમજી શકાય છે. ગુરુજીને તો બ્રહ્મા, વિષ્ણુ, અને મહેશનુંસ્થાન આપેલ છે. તેની ગરિમા શિક્ષકે જાળવવી રહી અને છેલ્લે- એક પ્રવાસમાંશિક્ષક, ઉદ્યોગપતિ, એન્જિનિયરઅનેડાક્ટર સાથેહતા. તેમની સાથે પ્રવાસમાંએકરાજકારણીએ પરિચય માગ્યો. એન્જિનિયરેકહ્યુંકે, "મેં ઘણા પુલ રસ્તાબનાવ્યા. " ડાક્ટરેકહ્યુંકે, "મેં ઘણા દર્દી બચાવ્યા. ઉદ્યોગપતિએકહ્યુંકે, મેં ઘણા ઉદ્યોગ સ્થાપી દેશનાવિકાસમાંફાળોઆપ્યો છે. છેલ્લેશિક્ષકને પૂછ્યું- શિક્ષકે ગર્વથી માથુંઉચુંકરીકહ્યું, આ ત્રણે મહાનુભાવોનું સર્જન મેંકર્યું છે. આવા મહાન છે શિક્ષક. તેથીબાળકને બીવડાવવા માસ્તરને બોલાવું એવી બીક આપતી બહેનો શિક્ષકોનું મૂલ્યસમજે. સમાજે પણ શિક્ષકનેઆદરઆપવો પડશે. જ્યારે પ્રધાન પ્રવેશતાં નહિ, પણ શિક્ષક પ્રવેશતાં તેને માન આપવા આપણે ઊભા થતાં શીખીશું ત્યારેશિક્ષકનોઆદરકર્યો ગણાશે. તે સમજવું પડશે.

છેલ્લે,

૧. શિક્ષકનુંસ્થાન એક ગર્ભવતી સ્ત્રીજેવું છે. જેમ સગર્ભા સ્ત્રીને હરવા-ફરવા-ખાવામાં ધ્યાન આપવું પડે છે, તેવુંશિક્ષકે પણ ચાલવા-ફરવા-ખાવા-પીવામાંધ્યાન રાખવું પડે છે. રાખવું જોઈએ. - મોરારીબાપુ

૨. શીલવાન સાધુહોય છે. પ્રજ્ઞાવાન જ્ઞાન હોય છે, કરુણાવાન મા હોયછે, પરંતુ શિક્ષક સાધુ, જ્ઞાનીઅને મા આ ત્રણેયહોય છે. - વિનોબા ભાવે.

૩. પોતાનાજીવનમાં પ્રેમનુંતત્વજેને પ્રબળ જણાતું ન હોયતેવાકોઈએશિક્ષકથવું ન જોઈએઅને સમાજે પણ તેવીવ્યક્તિનોશિક્ષકતરીકેસ્વીકારવી ન જોઈએ - કૃષ્ણામૂર્તિ

૪. શિક્ષક કુંભાર છે, શિલ્પી છે, જે અનેકનું જીવન ઘડતર કરે છે.